

quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris, et improperat nobis peccata legis, et infamat in nos peccata discipulorum nostrorum.

Hic factus est in capite anguli, id est, caput anguli. Hebraismus quales mulles supra notavimus, c. 19, 5. Caput autem anguli, id est, lapis in edificio angulum efficiens tribus de causis appellatur Christus. Primum, quia est firmissimus totius edifici lapidis, qui totum continet, atque sustentat; qui sensus in D. Petro declaratur Actorum 4, 11, cum dicit: *Hic est lapis, qui reprobus est et vobis edificatus, qui factus est in caput anguli*, id est, primus, optimus: opponit enim caput anguli reprobationi; sicut honorem injuriae, ut Isaias appellavit lapidem, pretiosum, id est, qui honoratissimo in loco positus est. Eodem sensu D. Paulus explicavit ad Ephes. 2, 20: *Superedificati supra fundamentum apostolorum et prophetarum ipso summo angulari lapide Jesu Christo*: angularem enim interpretatur summum, ac primum, quo totum nititur edicium. Secundum, quia est lapis offensionis multis. Solent enim angulares lapides extra edicium extare. Itaque qui minus cauti sunt, dum prætereunt, ad angulum offendunt; sicut Judæi ad Christum, tanquam ad angulum offenderunt. Hunc sensum videtur verbis D. Petrus explicavit, 1 epist. c. 2, 78: *Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem, lapis quem reproboverunt edificantes, hic factus est in caput anguli, et lapis offensionis, et petra scandali his qui offendunt in verbo, nec credunt, in quo positi sunt*: eundem etiam sensum videtur D. Paulus secutus esse ad Rom. 9, 32, 33. Tertium, quia diversos populos, Judæicam et Gentilem, inter se necat, faciens utraque unum, et medium parietem maceris solvens, ut ait D. Paulus ad Ephes. 2, 14; quam interpretationem omnes ferè veteres auctores secuti sunt, ut Origen. tractatu in Matthæum 19; Hilar. canone 22; Augustinus in Psalmum 88 et 99, et tractatu in Joannem 9, et sermone 18 et 49 de Verbis Domini; et Hieronym. Theophylact., Beda, et Euthym. hoc loco. Omnes tres sensus videtur Christus colligere voluisse: primum, quia significat se à Judæis reprobatum majore in honore apud gentes futurum esse; secundum, quia significat fore ut Judæi ad eum impingant et confringant; ut statim declarat, qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; tertium, quia indicat se hoc futurum luci, ut ab uno populo rejectus, pro uno duos habeat, id est, tanquam angularis lapis duos parietes conjungat atque connectat.

A DOMINO FACTUM EST ISTUD, *ἐπέκειτο ἄνω*, facta est hæc. Hebraismus, quia, ut omnes sciunt, apud Hebræos femininum genus pro neutro poni solet, quod sæpè et Septuaginta, et Latinus interpres imitantur, ut Psalmi 26, 4: *Unam petri à Domino, hanc requiram*, id est, unum. A Domino autem factum esse dicitur, quia à solo Domino non huiusmodi consilio factum est, ut non credentibus Judæis crederent gentes, et ut abscissis ramis oleastri surculi in bona olive truncum insererentur, ut copiosè et subtiliter in Epistola ad Rom., c. 11, disputat D. Paulus.

ET EST MIRABILE IN OCVLIS NOSTRIS. Hic etiam est hebraismus; esse mirabile in oculis, id est, mirabile videri; merito autem Judæi, quorum persona apud Davidem hoc dictum est, mirabile sibi videri dicunt, ut gratia Christi non solum Judæi, sed multo etiam largius malignè à Judæis repudiata gentibus detur, cum hoc mysterium ne ipse quidem Petrus jam princeps apostolorum factus intelligeret, Actorum 10, 14, nec intelligere potuisset, nisi demisso cœlitibus linteo omne animalium genus continentè eductus fuisset.

VERS. 45.—*ACFERETUR A VOBIS REGNUM DEI*. Hæc est parabola conclusio, quæ significat abolendam synagogam, et Dei Ecclesiam, quæ regnum Dei hic appellatur, et supra per vineam fuerat significata, ad gentes transferendam: quemadmodum Actorum 15, 46, Paulus et Barnabas Judæis dixerunt: *Nobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repelliis, illud, et indignos vos iudicatis æternæ viæ, ecce convertimur ad gentes*. Quod Origenes annotavit prius de vineâ dictum esse versu 53, locatam fuisse agricolis; nunc autem non locari, sed dari gentibus; quasi prius Judæis propter merita promissâ mercede locata sit; postea gentibus gratis data, subtile potius quam verum est. Nam neque Judæi magis quam gentes, ut illis vinea locaretur, meruerunt; neque gentibus magis quam Judæis, si benè vineam coluerint, merces promissa est, ergo dari hoc loco, aut transferri, aut locari significat, ut ante.

FACIENTI FRUCTUS EIUS, id est, quos, ut proferret, vinea plantata est, et ad quos colligendos manum fœrant à domino servi, versu 54, 56, 57. Cum autem dicitur, et dabitur genti facienti fructus ejus, non quidem meritum, sed causa tamen significatur, quam ob rem gentibus danda sit, quia fructus ejus facturae sunt, id est, benè eam cultura, et fructus domino reddituræ: obliquè verò notatur Judæorum culpa, cujus causâ illis auferatur, quia nimirum fructus ejus non faciebant, quod ad questionem de prædestinatione et reprobatione aliquid locis afferat, iudicem docti; certè D. Paulus eodem modo dicit ad Rom. 11, 19, 20: *Fracti sunt rami, propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas*.

VERS. 44.—*ET QUI CEDIDERIT SUPER LAPIDEM ISTUM, CONFRINGETUR*. Illud hoc loco manifestum est, Christum duplicem penam, alteram minorem, alteram majorem significare voluisse; quemadmodum, qui super magnum lapidem cadit, lædit quidem se, et membra sæpè confringit: sed multo minus, quam si lapis super eum de superiore loco caderet; eum enim prorsus comminueret. Illud dubium, quid sit super lapidem cadere, quid lapidem cadere super aliquem. Hæreticorum interpres cadere super lapidem esse dicit Christum tyrannorum more, quasi superiores illo simus, velle opprimere. Ineptè: isto enim modo, qui in Christum non credunt, et illum tamen non persequuntur, hæc sententiâ non comprehenderentur, et minime dubium est, quin de medio sit sumpta metaphora; cum autem aliquis super lapidem cadit, non ideò cadit, ut illum opprimat atque confringat. Denique quis dubitat super

lapidem cadere esse ad Christum tanquam ad lapidem offendere? propter enim lapis offensionis, et petra scandali vocatus est Isais 8, 14, et 1 Petri 2, 7, 8. Auctor Imperfecti, Hieronymus, et Beda existimant eos, qui in Christum credunt, sed tamen peccant, et illum offendunt, super lapidem cadere: quia puniuntur quidem, sed levitè; super eos verò, qui in Christum non credunt, lapidem cadere, id est, gravius puniri. Chrysostomus, Augustinus, sermone 40 de Verbis Domini, Euthymius, et Theophylactus videntur sentire cadere supra lapidem esse non credere in Christum, qui mihi videtur proprius esse sensus: quia cadere super Christum eadem sententiâ dictum est, quæ Christus lapis offensionis appellatur: Christus autem ideò vocatur lapis offensionis, quia multi ejus miracula videntes, quibus, ut in eum crederent, adducè debuerunt, tantum abest ut crederent, ut eâ potius de causa calumniati eum sint. Hoc ergo est cadere super lapidem, idque mihi videntur D. Paulus ad Romanos 9, 33, et D. Petrus 1 Epistola, cap. 2,

CAPUT XXII.

1. Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:
2. Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.
3. Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et molebant venire.
4. Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium inveni paravi: tauri mei, et aliiia occisa sunt, et omnia parata: venite ad nuptias.
5. Illi autem neglexerunt, et abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam:
6. Reliqui viri tenuerunt servos ejus, et contumelias affectos occiderunt.
7. Rex autem cum audisset, iratus est; et missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succendit.
8. Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.
9. Itē ergo ad exitus viarum, et quoscumque invenieritis, vocate ad nuptias.
10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt, malos et bonos; et impletae sunt nuptiæ discumbentium.
11. Intravit autem rex et videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.
12. Et ait illi: Amice, quomodo hæc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutavit.
13. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium.
14. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.
15. Tunc abeuntēs Pharisei, consilium inierunt ut caperent eum in sermone.
16. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo: non enim respicias personam hominum.

7, 8, prorsus expressisse: *Non credentibus*, inquit, *factus est in caput anguli, et lapis offensionis, et petra scandali*. Non credere ergo est super lapidem cadere. Quid autem sit lapidem cadere super aliquem, id est, obsecrari. Chrysostomus, Euthymius, et Theophylactus dicunt nihil aliud esse quam Christum illi iratum esse; sed vix quidquam hæc metaphora similitudinis haberet. Melius, ut mihi videtur, Augustinus, serm. de Verbis Domini 40, lapidem cadere super aliquem esse Christum de cœlo ad eum judicandum et condemnandum venire. Itaque perinde est ac si Christus dicat, miserum quidem esse etiam in hac vitâ, quisquis in se non credit, hoc est, super lapidem cadere: miseriorem futurum in alterâ vitâ, cum ipse eum condemnaverit, hoc est, cum super eum lapis ceciderit, eodem prorsus modo, quo D. Joann. in Apocalypsi, c. 2, 11, 20, 6, 14, et 21, 8, mortem primam et secundam, quasi duas penas, alteram minorem; alteram majorem distinguit.

CHAPITRE XXII.

1. Jésus parlant encore en paraboles, leur dit:
2. Le royaume des cieux est semblable à un roi qui, voulant faire les noces de son fils,
3. Envoya ses serviteurs pour appeler aux noces ceux qui y étaient conviés; mais ils refusèrent d'y venir.
4. Il envoya encore d'autres serviteurs avec ordre de dire de sa part aux conviés: J'ai fait apprêter mon festin; j'ai fait tuer mes bœufs, et tout ce que j'avais fait engraisser: tout est prêt; venez aux noces.
5. Mais eux ne s'en mettaient point en peine, s'en allèrent, l'un à sa maison des champs, et l'autre à son négoce.
6. Les autres se saisirent de ses serviteurs et les tuèrent, après leur avoir fait plusieurs outrages.
7. Le roi l'ayant appris en fut ému de colère; et ayant envoyé ses armées, il extermina ces meurtriers, et brûla leur ville.
8. Alors il dit à ses serviteurs: Le festin des noces est tout prêt; mais ceux qui y avaient été invités, n'en ont pas été dignes.
9. Allez donc dans les carrefours et appelez aux noces tous ceux que vous trouverez.
10. Et ses serviteurs s'en allant par les rues, assemblèrent tous ceux qu'ils trouvèrent, bons et mauvais; et la salle des noces fut remplie de convives.
11. Le roi entra ensuite pour voir ceux qui étaient à table, et y ayant aperçu un homme qui n'avait point de robe nuptiale,
12. Il lui dit: Mon ami, comment êtes-vous entré ici sans avoir la robe nuptiale? Et cet homme demeura muet.
13. Alors le roi dit à ses gens: Liez-lui les mains et les pieds, et le jetez dans les ténèbres extérieures; c'est là qu'il y aura des pleurs et des grincements de dents;
14. Car il y en a beaucoup d'appelés, mais peu d'élus.
15. Après cela, les Pharisiens s'en allèrent, et tiraient conseil pour le surprendre dans ses paroles.
16. Et ils lui envoyèrent leurs disciples avec des Hérodéens, lui dire: Maître, nous savons que vous êtes vrai, et que vous enseignez la voie de Dieu dans la vérité, sans avoir égard à qui que ce soit, parce que vous ne considérez point la qualité des personnes.

per convivium declarari solet. Unde illud est Psal. 16, 45: *Satiabor, cum apparerit gloria tua*; et illud Apocalypsis 19, 9: *Beati, qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt*; et illud Lucæ 14, 15: *Beatus, qui manducabit panem in regno Dei*; et c. 22, 29, 50: *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*. Sic Hilarius, canone in Matthæum 22. Alii convivium gratiæ affluentiam, quæ in Ecclesiâ venientibus datur, aut verbum Dei, quo pascentur, esse dicunt. Nam et verbum Dei cibo comparari solet, ut apud D. Paulum: *Tanquam partus in Christo lac vobis potum dedi*, 1 ad Cor. 3, 2; *Facti estis quibus lacte opus sit*, ad Hebræos 5, 12. Simile est, quod apud Amos, c. 8, 11, minatur Deus se in terram famem missurum, non famem panis, sed famem verbi Dei. Sic Origenes, tractatu in Matthæum 20, sic auctor Imperf., et Euthymius hoc loco. Tertia pars est filius regis, cujus nuptiæ celebratæ sunt, quem manifestum est esse Christum, qui sæpè solet sponsus appellari, ut supra, c. 9, 15, et infra per alteram parabolam c. 25, 1, et Joannis 5, 29, et Apocalypsis 19, 7, 9; quæ sit ejus sponsa minus compertum est. Quidam uniuersusque animam esse dicunt, ut Theophylactus, auctor Imperfecti, homil. 41. Alii Ecclesiam, ut Origenes, tractatu 20 in Matthæum, Hilarius, canone 22, Hieronymus, in Commentariis, et Gregorius, homiliâ 58 in Evangelia. Hoc probabilius, quia etiam D. Joann. in Apocalypsi, c. 21, 2, Ecclesiam sponsam Christi appellat. *Vidi*, inquit, *sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de celo à Deo paratam, sicut sponsam ornata mero suo, et versu 9: Veni, et ostendam tibi sponsam uxorem agni*. Similiter cum D. Paulus ad Ephesios 5, 25, exhortatur viros, ut uxores suas diligant, sicut Christus dilexit Ecclesiam, haud obscure significat Ecclesiam uxorem esse Christi; itemque, cum versu 51, 52, dicit: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne unâ; sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesiâ, Christum sponsum, Ecclesiam sponsam ejus facit*. Variant auctores quondam hujusmodi inter Christum et Ecclesiam nuptiæ celebratæ sunt. Nonnulli enim post resurrectionem celebratæ esse dicunt; sed homines ad futuras nuptias invitari. Ita Origenes et Hilarius. Eivèrò in parabola illâ, quæ infra, cap. 25, 1, proponitur de sponso ad nuptias mediâ nocte veniente, haud dubium quin tempus resurrectionis, et ultimos Christi adventus significetur. Joan. etiam in Apocalypsi, c. 19, 9, de iis agit nuptiis, quæ non in terrâ, sed in cœlo post resurrectionis tempus celebratæ sunt. Alii tunc celebratæ dicunt, cum Filius Dei homo factus est; tunc enim Ecclesiam sibi, tanquam sponsam copulavit. Ita Gregorius, homil. illâ, quam sæpè citavimus, in Evangelia, 58. Utrumque verum est. Nam sæpè, ut alio loco diximus, Christi nuptiæ celebratæ sunt: primum, cum homo factus est, quæ veluti sponsalia fuerunt; deinde celebrabuntur, cum reddet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, quod tunc propriè fiet, cum

eam sibi ab omni mandata mœnâ in cœlo copulabit. Ad utrasque nuptias homines invitati sunt; ad priores, ut ad Ecclesiam veniant, et Dei verbo pascentur; ad posteriores, ut salvi fiant, et manducant, et bibant super mensam Christum in regno Dei. Quarta pars, sunt invitati, quos Ambrosius in Commentariis in caput Lucæ 14, gentiles, Judæos et hereticos esse dicit. Alii omnes auctores solos Judæos interpretantur; et quidem minimè obscurum est contrarios potissimum parabolam Christum proposuisse, ut significaret Judæos invitatos ad regnum cœlorum venire noluisse; gentiles verò venisse. An autem de omnibus Judæis, an de iis solum qui post Christi incarnationem vixerunt, id sit intelligendum, de eo dubitari potest: nam Hilarius eos tantum invitatos fuisse dicit, quos Christus ipse factus jam homo, aut apostoli eorumque successores vocaverunt. Origenes verò, tractatu in Matthæum 20, et Athanasius, questione 45, Hieron., Beda, Euthym. et Theophyl. in Commentariis, Gregorius in homiliâ illâ, quam diximus, 58, de omnibus Judæis etiam, qui ante Christi incarnationem fuerunt, intelligendum putant. Id probabilius, quia illi procul dubio fuerunt, qui servos à rege missos, id est, veteres prophetas contumelios affectos occiderunt. At quomodo illi à Christi adventu tam remoti invitari ad ejus nuptias poterunt? — Respondeo ad futuras nuptias invitatos fuisse, ut in venturum crederent Christum, et interim verbo legis atque prophetarum pascerentur, quorum præcepta si servarent, ad ultimas illas, id est, cœlestes, ad quas et nos, qui in primis versamur, invitamur, nuptias pervenirent; et, ut ait Gregorius, et eos qui ante incarnationem Christ, et eos qui post incarnationem fuerunt, Deus invitavit, quia incarnationem Unigeniti, et per prophetas dixit futuram, et per apostolos nuntiavit factam. Quinta pars sunt servi. Hieronymus indicat in multis codicibus singulari numero servum legi, quemadmodum apud Lucam; sed et nostri codices legunt servos, et eam lectionem, ut plenior sit, videtur sententia postulare. Qui fuerint servi, quos Deus ad invitandos primum Judæos misit, non est difficile; tamen non omnino auctores consentiunt. Hilarius enim solos apostolos fuisse dicit. Alii omnes auctores, ut Origenes, Chrysostomus, auctor Imperfecti, Hieronymus, Gregorius et Beda, prophetas et apostolos. Nam primum propheta missi sunt, et contumelios affective atque occisi. Postea missi apostoli in plateas et exitus viarum, ut omnes non Judæos tantum, sed etiam gentiles invitarent. Querit Theophylactus, et quis quis fuit auctor Operis Imperfecti, quomodo vocati sunt qui invitati jam fuerant; aut quomodo invitati fuerunt, antequam vocarentur, cum invitati et vocati idem esse videantur. — Respondet Theophylactus probabiliter per legem naturalem invitatos fuisse, ut benè pœne viverent; postea per prophetas, ut venirent, vocatos. Melius tamen per legem Moysis invitatos dixisset. Nam per naturalem legem non tantum Judæi, verum omnes etiam homines invitantur. Nec enim in eo parabola rei subjecte similis est,

quod prius homines invitati postea vocati fuisse dicantur; sed locutus est Christus ex consuetudine, et dixit, non quod à Deo erga Judæos factam erat, sed quod vulgò ab hominibus solebat fieri: sic autem fieri solet, ut homines ad convivium prius invitentur, rogenturque; deinde, cum tempus veniendi est, vocentur. Sexta pars est, quod rex, dum convivium celebraretur, ingressus in cœnaculum dicitur. Ingressus in cœnaculum, et discebentes dispiciere interpretatur auctor Imperfecti, Deum homines tentare, ut appareat, quantum quisque virtutis habeat, et an loco, quem in Ecclesiâ tenet, dignus sit. Melius Hieronymus, et Beda intrare in cœnaculum Deum intelligunt ad judicium venire, et eos, qui vestem nuptialem habent, retinere; eos, qui non habent, excludere. Nam agi hic de ultimo judicio ex eo perspicuum est, quod ille, qui vestem nuptialem non habebat, ligatis manibus, et pedibus mittitur in tenebras exteriores, ubi est fletus et stridor dentium, quod in ultimo judicio propriè fiet. Videmus enim idem per hanc parabolam, et per illam alteram zizaniorum, c. 13, 4, et per illam sagæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congregantis significari. Dubitare tamen lector poterit quomodo rex dicitur in cœnaculum ingredi, cum non rex ipse; sed filius regis, id est, Christus ad judicandum venturus sit. Respondeo regem venturum esse, quia filius pro eo venit: *Omne enim judicium dedit filio*, Joannis 5, 22. Septima pars est ille, qui non habet vestem nuptialem. Quid enim per nuptialem vestem significetur, variis sententiis auctores dissident. Irenæus, lib. 4, c. 70, et Hilarius in hunc locum vestem nuptialem Spiritum sanctum interpretantur; sicut Christus loquitur apud Lucam, c. 24, 49: *Vos autem sedete in civitate, quoad usque induamini virtute ex alto*. Augustinus verò, libro 22 contra Faustum, c. 19, Christi gloriam esse dicit, quam quisquis querit, nuptiali indutus est veste; quisquis autem non Christi, sed suam in Ecclesiâ gloriam querit, vestem nuptialem non habet; quia non Christi, sed sua ipsius gestat insignia. Existimavit, ut apparet, D. August. vestem nuptialem appellari certam aliquam, et insignem vestem qualem sponsus ipse gestaret; sicut videmus regis pueros ceri, atque insignis coloris habere vestes, qui regis color appellatur, ex quo regis esse pueri cognoscuntur. Verum hanc consuetudinem aut apud Judæos, aut apud aliam aliquam fuisse gentem legere non memini. Itaque nuptialem vestem vocari puto non certam, et insignem, quasi eandem, aut similem omnes gererent invitati: sed pretiosorem, atque splendidiorem quotidianâ, qualem solent homines, cum ad nuptias invitantur, induere, ut sponsum honorent, et convivium condecorent, atque ejusmodi vestem ille, qui foras ejectus est, non habebat; idèque in tenebras exteriores mittitur, quia temerarie fuit impudencie ad convivium, ubi omnes pretiosâ veste induti erant, sordidum atque pannosum venire. Sed quid per eam vestem significetur, id querimus. Calvinistarum interpretes nuptialem vestem fidem esse dicunt; omnia enim fides illis sunt, cum

nulla illis sit fides. Neque considerant homines valde ut sibi videntur, acuti invitatum illum non nisi per fidem venire, aut in cœnaculum, id est, in Ecclesiam ingredi potuisse. Venire enim est credere. Nam illi, qui invitati non venerunt, propterea non venisse dicuntur, quia credere noluerunt. Itaque habebat quidem ille fidem, sed vestem nuptialem non habebat: non ergo nuptialis vestis fides est. Vera et propria est Tertulliani, libro de Resurrect. carnis, Origenis, Chrysost., auctoris Imperfecti, Ambrosii, sermon. 14, de Natali Domini, Hieronymi, Gregorii, Theophylacti et Euthymii sententia vestem nuptialem charitatem, bona opera, et vitam fidei christianæ respondentem significare, resque bellissima, aptissimèque convenit. Nam ut, qui ad nuptias invitati sunt, vestem loco dignam gestare debeant; ita qui ad Ecclesiam per fidem invitati veniunt, vitam agere debent fide dignam, et homine Christiano, et videmus in Scripturis bonam vitam per vestem significari; ut in Apocalypsi, c. 5, 17, 18: *Dicis quod dives sum, et locuple-tatus, et nullius ego, et necis, quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuæ*, et ad Ephes. 4, 24: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitiâ, et sanctitate veritatis, et ad Colos. 3, 9, 10: Expoliantes veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum eum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit illum*. Itaque dent nobis hanc vestem Calviniste, ut ex hoc loco probemus solam fidem ad salutem satis non esse, quando ille, qui in convivio erat, fidem habebat; sed quia vestem nuptialem, id est; bona opera non habebat, in tenebras exteriores ejectus est. Dicit aliqui, quomodo si fidem habebat, extra cœnaculum, id est, extra Ecclesiam ejectus est; quasi malit rex homines fidem non habere, quam fidem habere sine operibus. Facilis solutio, hæc ad diem judicii esse referenda, cum Deus eos, qui fidem sine bonis operibus habuerint, extra convivium, id est, extra cœlum ejiciet, non quod ante in cœlo essent: sed quod cum essent in Ecclesiâ, in cœlo esse videbantur: quia si cum fide operum conjunxissent, in cœlum translati essent. Cetera, quæ in parabola dicuntur, adjectiva sunt, et ad ornamentum, et narrationis complementum apposita: quale illud est, quod versu 4 dicitur: *Tauri mei, et altitia occisa sunt*, quod nihil aliud significat, quam omnia parata esse, Deum homines expectare, præsto omnibus esse ejus gratiam, non stare per illum, quominus homines ab impietate suâ convertantur; sed tauros et altitia nominavit; quia ea erant, quæ in splendidis conviviis solebant dari. Tauros enim vitulos, aut juvencos appellavit, qui nec castrati essent, nec aratra traxissent, quos in deliciis apud Judæos fuisse ex multis Scripturâ locis intelligimus, Genesis 18, 7; 1 Regum 28, 24; homo etiam ille, cujus perditus filius redierat, apud Lucam c. 15, 25, vitulum saginatum occidi jussit. Hæc vera

est significatio, etsi non ignoro multos veteres auctores necessarium parabolæ partem existimare; et propriam atque distinctam habere significationem. Nam Gregorius per tauros patres veteris Testamenti; per altilia patres novi, qui ubiorem acceperunt gratiam, et quasi spiritaliter signati fuerunt, putat intelligendos. Theophylact. per tauros ipsam vetus Testamentum, per altilia novum intelligit. Hieronymus, et Euthym. melius, nihil aliud quam convivii opæ copiam significari. Adjectum etiam complementi, aut ornamenti causâ est, quod versu 5 dicitur, alium in villam suam, alium ad negotiationem suam abisse, et quod Lucas dicit alium dixisse, *juga bonum enim quinque, alium, uxorem danti*, hæc enim omnia tantum significant idem invitatos venire noluisse, quia temporalia spiritualibus anteposuerunt; neque separatim querendum est, quid munusculorum eorum per se significet; non, dum querimus, plusquam oportet, aliquid, quod non oportet, invenimus. Si quis tamen hujusmodi delectatur sedulitate, Origenem hoc loco, et Ambrosium in commentariis in caput Luca 14, legere poterit, et multa qualia querit, inveniet. Præterea illud adjectum, quod versu 7 scriptum est, regem misisse exercitum suum, ut homicidas illos perderet, nihil aliud significare arbitror, quam Deum de iis, qui vocati venire noluerunt, graves penas sumpturum esse. Quanquam, quod Chrysostomus, auctor Imperfecti, et Euthym. existimant Romanorum exercitum significari, qui sub Tito et Vespasiano Judæos penè interfectione deleverit, probabile. Probabilis etiam, quod Hieronymus et Gregorius scribunt exercitum Dei angelos esse malos, per quos Deus homines perdit, juxta illud Psalmi 77, 40: *missiones per angelos malos*. Simile est quod servi, qui secundo loco mittuntur, versu 9, jubentur in exitus viarum, et in sepes ire, et omnes ad nuptias vocare, et ut ait Lucas, intrare compellere. Nam per viarum exitus, et per sepes, nihil aliud significatur, quam non esse adhibendam ullam discrimen loci; sed eundem in mundum universum, et Evangelium omni creatura predicandum, ut Christus postea dixit, c. 28, 10, et Marc. 16, 15. Quanquam Gregorius viarum exitus actionem nostram vitia esse dicit; quia Scriptura actiones nostras vias appellat; allegoria nonnulla caeca: Item, quod Lucas ait, ut pauperes, debiles, cæcos, et claudos in convivium introducat, tantum hoc significat nullam gentis, nullam personarum habendam esse rationem; sed omnes æqualiter ad Evangelium convocandos: propterea autem Christus pauperes, debiles, cæcos, et claudos potius quam aliud hominum genus nominat, quia ejusmodi homines vocari non solent, ut intelligeremus ab Evangelico convivio neminem

VERS. 5, 7 et 10. — *ABIERUNT*, quò sua quemque vocabat libido. SECEPERUNT, sub Vespasiano et Tito. ET BOS, nullâ conditionis habitâ ratione; bonos secundum officia virtutum.

VERS. 11 et 12. — *VESTE NUPITALI*. Solebant in his conviviis indui certis vestibus. AT ILLE OBECURT, Nulla erit in die judicii apud Deum excusatio; nam veritas ipsa iudex erit; vestis nuptialis bona opera de-

excludendum. Quod autem dicit *compelle intrare*, non significant ad fidem cogendos esse homines; sed ad rogandos, ad eò incitandos, ut quodammodo compelli videantur: denique et illud adjectivum est, quod versu 15, jubetur illi qui vestem nuptialem non habebat, manibus, et pedibus ligari, quod tantum significat eos, qui damnandi sunt, ita damnandos, ut sententia executioni resistere non magis possint, quam si manibus et pedibus ligati essent.

VERS. 15. — IN TENEBRAS EXTERIORES. De tenebris exterioribus, c. 8, 12, disputavimus.

VERS. 14. — *MULTI SUNT VOCATI, PAUCI VERO ELECTI*. Hæc est parabolæ conclusio, in qua illud videtur aliquid habere difficultatis, quòd, cum ex iis qui vocati fuerant, unus tantum ejectus sit; Christum concludat, *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Non enim pauci; sed omnes, uno tantum excepto, electi sunt. Respondet D. Augustinus, in libro contra Donatistas post collationem 20 illam unum, qui ejectus fuit, omnium reproborum, qui multo plures quam electi sunt, personam sustinuisse; idem conclusisse Christum, *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Verum potius existimo hæc conclusionem non ad proxima verba: sed ad totam superiorem parabolam esse referendam in qua videmus multos fuisse vocatos, paucos venisse, et ex illis ipsis, qui venerunt, non omnes electos esse. Cur ergo unus tantum ejectus; cum ex iis, qui in convivium, id est, in Ecclesiam ingredientium, non unus tantum, sed major pars efficiendi sint, id est, condemnandi, ut alio loco Christus indicavit: *Intrate per angustam portam, quam angusta porta et arcta est via; que ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam*, supra, c. 7, 13, 14, et, *si justus vix salvabitur, impius et peccator, ubi parebitur?* 1 Petri 4, 18. Non difficile responderi potest Christum parabolam non contra gentiles, sed contra Judæos proposuisse, qui primo loco invitati non tantum venire noluerunt, sed servos etiam regis, qui se invitabant, contumeliosis affectos occiderunt; de illis ergo conclusit, *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Voluit deinde, quasi obiter etiam docere eos, qui venissent, sive Judæi essent, sive gentiles, non debere sibi confidere, propterea quod in convivium ingressi essent; posse enim ejici, si vestem nuptialem non habuerint; hoc ut probaret, satis fuit, dicere unum ex disceumbentibus, quia vestem nuptialem non habebat, ejectum esse. At cum pauci plures ejectionis sint, quam retinenti, quare non dixit plures ejectionis fuisse, paucos retentos? quia non id agebat; sed illum tantum, ut probaret multos vocari, paucos eligi.

VERS. 16. — *ET MITTUNT ET DISCIPULOS SEOS CUM HERODIANIS*. De Herodianis, quoniam fuerint, nonnulla dicimus. De Herodianis, quoniam fuerint, nonnulla dicimus. De Herodianis, quoniam fuerint, nonnulla dicimus. De Herodianis, quoniam fuerint, nonnulla dicimus.

VERS. 16. — *HERODIANI*, ex aula fortè Herodis; qui tributum Cæsari persolvendum censebant; quoniam erant scilicet Sadducæi, aut potius qui partes Herodis sequebantur.

diximus, cap. 12, 14, hæc, quia proprius est locus, paulò copiosius dicendum est. Sunt ergo, qui existimant Herodianos gentiles fuisse, fortasse eos qui sub Herodidione erant, ut auctor Imperfecti, homilii 42, minima, ut mihi videtur, probabilitate. Cur enim gentiles, qui Judæos contemnebant, Herodis Judæorum regis, aut certè Judæi nomen sibi quasi honorificum, arrogassent? Alii eos dixerunt ita vocatos, qui Herodem Antipam Judæorum regem pro Christo habuissent, ut Theophyl. et Euthy. hoc loco, et Philastrius in hæres. Herodianorum. Itaque miror D. Hiero. scribere nihil se de hæc re unquam legisse, cum Philastrius paulò ante ejus vixerit ætatem. Alii Herodis milites Herodianos vocatos fuisse dicunt, ut idem Hieronymus, et Chrysostomus. Probabilis esset opinio, si nomen tantum notaremus. Nam et Cæsaris milites Cæsarianos vocatos legimus: sed obstat quòd jam Herodes rex mortuus erat; itaque milites habere non poterat: alter vero Herodes, ejus filius, non in Judæa, sed in Galilæa dominabatur, aut Romanis potius servebat. Quare ejus milites, ut fingamus Herodianos vocatos fuisse, Jerosolyma esse non potuerunt. Alii eos ita vocatos volunt, qui negabant tributum à Judæis Cæsari solvendum; hæc enim paulò ante Christi adventum auctore Jada quodam Galilæa existisse sectam colligitur ex Actis Apostolorum, c. 5, 37, et aperte scribit Josephus libro Antiquitatum 18, cap. 4, fuisse autem Herodianos appellatos, quòd illis rex Herodas faveret, ut Judæorum iniret gratiam, seque non verum modò Judæum, sed Judaicæ etiam libertatis vindicem esse declararet. Hoc mihi minime probabile videtur esse: aut enim Herodem ego non novi; aut is, qui tributum Cæsari negabat, minime favisset homo Romano potestatis, à qua regnum acceperat, adulator, quique non solum regnum suum, ut multis locis Josephus tradit, veram suam etiam familiam, suosque liberos ad Cæsaris voluntatem, nutumque gubernabat. Due ergo opiniones mihi videntur esse probabiles; altera que huic opposita est, eorum, qui existimant eos Herodianos appellatos fuisse, qui Cæsari tributum solvendum esse contendebant; ita vero vocatos, quòd Herodes Cæsari impensè faveret, et, ut Josephus ait, Cæsaris tributis in Judæa quodam modo præcessit. Ita Origenes, tractatu in Mattheum 21, et Hieronymus, in Commentariis sentit, et videtur, Cyrillus Alexandrinus, libro 2 in Isaiam, c. 11; scribit enim Herodianos publicanos fuisse qui tributa colligebant. Hæc opinio eò est probabilior, quòd vero simile est Pharisæos, qui judaicam libertatem maximè defendebant, et Herodi, ut ait Josephus, adversabantur, finxisse se hujus questionis, que inter ipsos et Herodianos agitabatur, iudicem constituisse Christum, quò magis malignitatem suam occultarent, ostenderentque se non tentandi, sed

VERS. 19. — *NUMISMA*, quod solet pro censu dari, et Cæsaris imagine percussum est.

VERS. 21. — *REDDITE... CÆSARI*; nam eo ipso, quòd externi principis nummo utebantur, se illi subditos profitebantur; non enim propriam monetam

controversiam sciende causâ, eum interrogare, cum idem questionem proponeret, ut in interdictum Christum adduceret. Nam si respondisset tributum Cæsari solvendum non esse, læsæ majestatis arguissent, ut postea fecerunt Luca 23, 2: *Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari*; si solvendum esse dixisset, non videretur esse Christus, et promissus Judæorum rex, qui tantum abesset ut eos, quemadmodum sperabant, à tributis liberaret, ut gentium potius tyrannus faceret tributarios. Confirmatur ex Lucâ hæc conjectura, qui eos simulatores appellat, tum etiam ex verbis Christi, versu 18: *Quid me tentatis, hypocritæ?* Altera opinio est eorum qui suspicantur aliquam Herodianam, id est, auticam fuisse sectam eorum qui Herodi regi adularantur, cui, modò regnum suum conservaret, omnis religio bona erat, quales hodie sunt quos vulgò politicos appellamus. Sed hæc sententia eò minus quam superior probabilis est, quòd nec illum veterem et gravem habet auctorem, nec illis probabilibus conjecturis confirmari potest. Hoc tantum habet probabilitatis, quòd illi nihil repugnat, quòdque videtur evangelistæ de Herodianis tanquam de aliquâ sectâ religionis loqui, quia Pharisæorum et Sadducæorum erat; cum illis enim conjungitur.

VERS. 19. — *AT ILLI OSTERENDERUNT ET DENARIUM*. Hoc loco de Romano denario agi ex eo intelligitur, quòd Cæsaris imaginem atque inscriptionem impressam haberet, quoniam Judæi, ut rem maxime execrabilem in sua moneta nequaquam impressissent. De denario autem Romano, etsi variæ sententiæ sunt, illis assentior, qui denarium argenteum dragma Atticæ æqualem pondere fuisse dicunt. Argenti autem drachma hispanicum regale, id est, quinque Gallicos solidos pendit. Unde questio existit, quomodo denarius census appelleret, quasi singuli homines singulas tantum denarios pendere solerent, cum videamus Christum, c. 17, 27, pro se et pro Petro staterem; id est, quatuor drachmas argenti, et quòd idem est, quatuor denarios solvere. Respondent quidam diversum hoc ab illo fuisse tributum, quòd nullâ ratione mihi videtur probari posse, et posse iis refutari, quibus illo loco docuimus Romanos nullam aliud tributum Judæis imperasse, quam quòd prius templo per singula capita solvebant; solvebant autem, ut illic diximus, dimidium sicli, id est, duos denarios Romanos argenteos; nam morem fuisse Romanis iis gentibus, quas debellabant, non aliam pecuniam quam argenteam imperare, libro 55, c. 3, scribit Plineus. Probabilis autem respondet duos denarios singulos Judæos Romano imperatori solitos fuisse solvere; divisam enim fuisse monetam in duas partes commoditatis causâ.

VERS. 25. — *IN ILLA DIE*. Non omninò certum est an eadem fuerit dies, quæ Christus à Pharisæis, et

eudebant. Quemadmodum Cæsari à vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic et Deus; atque ut illi redditur nummus, sic Deo animo numine ejus signata, ex Aug. in psal. 4.

Herodianus tentatus fuerit; potest enim Hebraismus esse, quo pro tempore dies dicitur, ut sensus sit, *sub idem tempus*; sed tamen probabilis est, quod Origenes et auctor Imperfecti sentiunt, eamdem fuisse diem, quia et Matthæus, hoc loco, et Marcus, c. 12, 19, et Lucas, c. 20, 27, ita hanc historiam cum precedenti coniungunt, ut eadem prorsus die accidisse videatur.

ACCESSERUNT AD EUM SADDUCEI. De Sadduceorum sectâ, qualis fuerit, et unde habuerit originem, scripimus c. 5. 7. Illud hoc loco prætermittendum non est fuisse illos Calvinistarum simillimos, homines inprimis incredulos; nihil enim quod supra naturam esse videretur, credere volebant; propterea mortuorum non credebant resurrectionem; irrisores, ut vel ex hoc loco manifestum est, ubi Christum ipsum interrogantes, ut mortuorum resurrectionem irridere, ridiculam etiam questionem proposuerint. Nunquam ego historiam hanc lego, quin mihi Calvinistam aliquem cum homine catholico et simplici disputantem audire videar. Christus, inquit, dixit: *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, et in secessum emittitur*; ergo si corpus Christi in Eucharistiâ est, et in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur, et alia similia, quæ homines isti, ut Scriptura vocat, **27**, irrisores, id est, impij, qui et Deum et homines rideant, dicere solent. Bene est, quod docuit nos eis Christus respondere vers. 29: *Erratis nescientes Scripturas neque virtutem Dei*. Nam quidquid isti religiosi homines fingant, non alia ratione corpus Christi in Eucharistiâ esse negant, quam quâ Sadducei mortuorum negant resurrectionem, quia nature vi videbatur fieri non posse, et Dei virtutem, id est, potentiam ignorant; sed de hæc re c. 26 dicturi sumus. Illud etiam animadvertendum est, quomodo tres sectæ inter se maxime contrariæ, et quæ capitales ferè gerebant inimicitias, Pharisei, Herodiani et Sadducei ad arguendum atque irridendum Christum bene conveniant; eadem prorsus ratione quæ hodie Lutherani, Calvinistæ et Anabaptistæ et cætera portenta, quæ nostra tulit ætas, quamvis inter se de religione digladiantur, et alij alijs hæretici sunt, alij alios supplicio ignis efficiant; tamen ad persequendum Christum, id est, Ecclesiam, rectè consensuerunt.

VERS. 24. — MOYSES DIXIT: SI QUIS MORTUUS FUERIT. De hæc lege, quomodo intelligenda esset, c. 1, 16 disserimus.

VERS. 29. — ERRATIS NESCIENTES SCRIPTURAS. Quia Scripturam Sadducei allegaverant, respondit Christus eos Scripturas non intelligere, ut Chrysostomus annotavit. Duae autem Christus erroris causas affert: alteram, quod Scripturas non intelligant; alteram, quod Dei virtutem et potentiam ignorent, ut apertius Marcus scribit c. 12, 24. Videatur Christus Calvinistis planè respondere, qui isdem duabus de causis errare

VERS. 25. — ERANT APUD NOS, etc. Huic Sadduceorum argumento respondere non poterant Pharisei, quod post resurrectionem putarent fore vitam animalem, in qua conjugia jungerentur, et liberis pro-

solent, quod neque Scripturas intelligant, quarum cognitione maxime gloriantur, et quod fidei christiæ dogmata non Dei virtute, sed ingenio suo metiantur. Lectant illi Scripturas, et quò melius intelligant patrio sermone lectitant, nosque graviter accusant, quod eas nec ab omnibus, nec vulgari legi legi permittamus; sed non propterea melius intelligunt, quæ extra Ecclesiam legi quidem possunt; intelligi non possunt; quomodo enim cunusque illi regniæ Candacis homo profanus Isaiam legens intellexisset, nisi illi Philippus Ecclesiæ doctor sensum explicasset? quasi verò Sadducei non vulgari etiam lingua, et diligentius quam Calvinistæ, Scripturam lectitarent. Hæretici tamen, sicut Calvinistæ, erant.

VERS. 30. — IN RESURRECTIONE ENIM, id est, post resurrectionem. Hebraismus enim est, ut: *In convertendo Dominus captivitatem Sion*, id est, postquam convertit, psalmo 135, 1, aut resurrectio vocatur tempus quod post resurrectionem consecutum est, ut supra, vers. 28, sicut totum tempus, quo circumcissionis lex viguit, circumcisio vocatur, ad Rom. 4, 10.

NON NUBENT, NEQUE NUBENTUR. Hebraismus simul et græcismus est; hebraismus, quia tertia persona pluralis ponitur pro verbo impersonali passivo, ut in quibusdam verbis apud Latinos, dicunt, pro dicitur; sic nubent, pro nubentur. Græcismus autem, quem Latinus interpres latinitate noluit resolvere, aliquo fortasse consilio; nam quia Græcum verbum *nuptæ* utrumque significat, et nubere, quod femininum, et uxorem decere, quod virorum est, et eodem verbo utrumque dixit, Græcum interpretem imitari Latinus voluit; quod eâ ætate barbarum, ut opinor, non putabatur; sic enim et Tertullianus in libro de Resurrectione carnis, et Rufinus in Expositione Symboli Apostolorum locuti sunt, et Hieronymus ipse, quamvis videatur dicere se non ita verissime, tamen declarari noluisse corrigere. Sensus constat, post resurrectionem neque viros uxores ducturos esse; neque feminas nupturas, et uno verbo non esse futuras nuptias.

SED SUNT SICUT ANGELI DEI. Non comparat beatos angelis omnibus in rebus, sed in eâ tantum, quæ agebatur, quod nuptias inituri non essent, ut Hieronymus annotavit: quia nimirum immortales erant, idèque opus illis non erat nuptiis, quæ non nisi ad propagandum et perpetuandum mortale hominum genus instituta sunt; quam rationem Lucas explicavit cap. 20, 35, 36: *Qui, inquit, digni habebuntur seculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducunt uxores, neque ultra mori poterunt; æquales enim angelis sunt*. Animadvertimus omnes tres evangelistas Matthæum, Marcum et Locam presenti tempore usos esse, æquales angelis sunt, cum ante futuro essent usi, non nubent, neque nubentur. Nam quod Euthymius existimat, verbum *sunt*, non esse ad homines, sed ad angelos referendum, tanquam sensus sit: Sed æquales erunt angelis, qui in cælo sunt, faciliè ex Marco referendis operam darent. Solvit autem Christus uno verbo, quod homines futuri sint immortales, nec ulla opus sit generatione.

tatur. Ergo potius credendum voluisse Christum futurum illum beatissimum statum ante oculos ponere, idèque tanquam de re præsentis locutum esse. Non abs re auctor Imperfecti querit quid sit, quod, cum Christus de jejuniis et elemosynis, aliisque virtutibus spiritualibus locutus est, non comparaverit homines angelis; cum autem de castitate, comparaverit. Respondet, quod verum est, nullam tam angelicam esse virtutem, quam puritatem.

VERS. 32. — EGO SUM DEUS ABRAHAM. Difficile hoc loco est intelligere quomodo Christus ex hoc testimonio efficaciter argumentetur. Difficultas autem duabus in rebus sita est: prima, quod ex eo quod Deus dixerit: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob*, non videatur bene colligi Abraham, Isaac et Jacob adhuc vivere; potuit enim eorum Deus appellari, non quatenus erat, sed quia aliquando fuerat, sicut Jacobus et Joannes dicuntur filii Zebedæi, cum Zebedæus mortuus jam esset, et nemo mortui, sed vivi hominis filius sit, quia sensus est eos fuisse aliquando illius filios. Altera est, quod etiam si propheta Abraham, Isaac et Jacob animas vivere, non continuo probatur eos resurrecturos esse. Ad priorem questionem quidam respondent argumenti vim in eo esse quod Deus non dicat: *Ego fui, aut ego eram*, sed: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob*, ita Chrysostomus, Euthymius et Theophylactus. At potest objici posse hoc etiam sic intelligi: *Ego sum Deus Abraham*, id est, ego sum Deus ille qui fuit Deus Abraham, dum Abraham viveret. Alii respondent Deum vocari Deum alicujus esse ab eo cognosci et coli; sicut vocatur Deus Elias et Deus Danielis, id est, quem Elias et Daniel colebant. Hinc ergo colligi Abraham, Isaac, et Jacob extinctos omnino non esse, quia Deus eorum Deus vocabatur, id est, ab illis colebatur. Alii existimant argumenti vim in hoc esse, quod quamvis eo sensu Deus Abraham, Isaac et Jacob, vocari posset, quia aliquando eorum fuisset, tamen credibile non sit Deum dignatum esse eorum qui mortui jam essent Deum appellari. Hoc etiam tenui pendet conjecturâ. Semper ego existimavi aliquem altiore latere sensum, quem vulgus non intelligeret. Quod Chrysostomus, Theophylactus, et Euthymius dixerunt, verum esse arbitror; sed non satis. Nam in eo proculdubio argumenti vis est, quod Deus non dixerit: *Ego fui, aut ego eram*; sed: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob*; sed credo sensum esse: *Ego sum qui*

VERS. 32. — NON EST DEUS MORTUORUM, etc., nemo dicitur dominus rei quæ omnino periit; ergo Abraham, Isaac, et Jacob vivi sunt, non corpore, sed animâ; immortalitas animæ, quam negabant Sadducei, probat corporis resurrectionem; utrumque enim est pars hominis. Cum Sadducei non reciperent alios libros præter legem Moysi, inde Christus protulit argumentum. Dicitur Deus Abraham, cuius vivit anima; et corpus ad vitam destinatum vivit Deo: cum autem dicitur esse Deus vivorum, palam est Abraham, Isaac et Jacob adhuc vivere, et Deo subditos esse; ita Augustinus, q. 8, in Deuteron. præcipuus er-

fectus percussus cum Abraham, Isaac et Jacob de eorum propugnandâ posteritate, idèque servare volo, quia adhuc illi vivunt, et præcibus me quotidie sollicitant, ut ipsorum filios ab Ægyptiorum captivitate liberem. Solemus enim federa non mortuis servare, sed vivis, quia non inter mortuos, sed inter vivos ferri solent. Video quid responderi possit, si quibus subtilitates querat; sed considerandum est voluisse Christum non omnino necessarium, sed tam probabile argumentum afferre, quam ad coarguendos Sadduceos satis esset. Nam et hæc ratione eorum impudentiam et arrogantiam compressit, quod cum Scripturam irridentes adduxissent, quasi Christus expedire se ab eâ questione non posset, quam proponebant, docerit eos adeò obtusos et indoctos esse, ut nec ad minimum quidem argumentum ex eodem Moyse ad probandam resurrectionem adductum respondere possent. Eodem modo Calvinistæ aliquando refutandi atque irridendi sunt, apud quos et mulierculæ gloriari solent melius se Scripturas sacras quam Ecclesiæ catholice doctores, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum intelligere. Proferendus enim illis aliquis locus est, ut interpretetur, quem cum intelligere non possint, suam ignorantiam atque superbiam, aut confiterantur agnoscere cogantur. Alterius questionis non ita difficultis explicatio est. Nam Sadducei, ut Origenes, Hieronymus et auctor Imperfecti annotaverunt, propterea futuram negabant resurrectionem, quod animas immortales esse non crederent, idèque ex Actis Apostolorum, c. 23, 8, perspicuum est. Itaque probatâ testimonio noto animarum immortalitate, et resurrectio illis probatur. Adde quod olim non solum inter Judæos, sed inter omnes etiam ferè philosophos hæc duæ questiones, altera de immortalitate animarum, altera de corporum resurrectione adeò copulate, jugateque fuerunt, ut pro una eademque haberentur. Itaque videmus auctorem secundi libri Machabæorum, c. 12, 43, ex animarum immortalitate resurrectionem probare, idèque in 1 Epistola ad Cor., toto, c. 15, facit D. Paulus, ubi omnia ferè argumenta quibus resurrectionem probat, tantum ad probandam animarum immortalitatem valent; sed quia nemo resurrectionem negabat, nisi qui animas credebatur extingui, eadem argumenta resurrectionem probant.

NON EST DEUS MORTUORUM, SED VIVENTUM. Abraham, Isaac et Jacob mortui jam erant; sed negat Christus eo modo mortuos esse quod Sadducei existimabant, id est, ita ut eorum animæ essent extinctæ.

ror Sadduceorum is erat, quod negarent immortalitatem animorum, atque hinc resurrectionem ut impossibilem concludebant. Contra Christum hinc resurrectionem esse possibilem probat, quod post mortem animi sint incorrupti. Animas autem non interire evincit ex iis Scripturæ locis: *Ego sum Deus Abraham, etc.* Atqui non est Deus reorum creaturam, quæ omnino periëre, et in nihilum deducta sunt; ergo illadhuc vivunt patriarchæ, et possunt conjugari; siquidem animam cum corpore iterum conjungi nihil vetat.

Nam eo sensu, quo nos mortuos solemus appellare eos quorum animæ sunt à corporibus separatae, Deus non solum viventium, sed etiam mortuorum Dominus dicitur ad Rom. 14, 8, 9, ut Chrysostomus admonuit. Lucas addit quoddam quod argumenti vim non auget, sed nimmer videtur: *Omnes enim*, inquit, *vivent et*. Si enim illi vivunt, etiam qui extincti sunt, illi vivunt, idemque non sequitur Abraham, Isaac et Jacob extinctos non esse, quemadmodum Christus probare voluit. Respondet Christus, cum addidit: *Omnes enim vivunt et*, tantum rationem reddere voluisse, cur Abraham, Isaac, et Jacob, qui mortui erant viventes appellasset, quia nimirum omnes non solum qui corpore vivunt, sed etiam qui mortui sunt, Deo vivunt; non tantum, quia eorum animæ vivunt, sed etiam quia efficiere Deus potest ut in sua corpora revertantur, et eo modo vivant, quo ante vivebant, sicut c. 9, 21, dixit: *Non est mortua puella, sed dormit*, vel nobis mortui sunt, Deo vivunt, quia nos sola videmus corpora, corpora autem mortua sunt; Deus videt animas, animæ vero vivunt. Solet à multis queri quid causæ fuerit cur cum tam multa tantæ perspicua in Scripturis sacris de futura resurrectione testimonia sint, non ea polius Christus adduxerit. — Respondent Origenes, tractatu in Matthæum 21, Hieronymus et Beda, Sadducæos non recepisse alios Scripturæ sacre libros quam quinque Moisi, ideoque ex Moisi libris eos Christum arguere voluisse. Erant etiam in hæc Calvinistarum similes, qui eos rejiciunt libros, quibus convinci hæresim suam vident. Et verò Calvinum hoc loco dicere non puidit, ita Sadducæos prophetarum libros rejicere, sicut librum Ecclesiastici et Machabæorum libros ipsi rejiciunt.

VERS. 53. — UNUS EX HIS LEGIS DOCTOR. Lucas, c. 20, 50, 40, dicit quemdam ex scribis confutatis à Christo Sadducæis subjecisse: *Magister, bene dixisti, et amplius*, inquit, *non debebant eum quidquam interrogare*, quod apparet non ad Phariseos et scribas, qui inde potius, ut ait Matthæus, occasione Christum iterum tentandi acceperunt, ut se Sadducæi doctores esse ostenderent; sed ad Sadducæos esse referendum. Quem autem hoc loco Matthæus legis doctorem, Marcus, c. 12, 28, scribam appellat; unde intelligimus, quamvis Phariseorum et scribarum diversa essent officia, aliquando tamen eundem, et Phariseum et scribam fuisse. Nam hunc legis doctorem, de quo Matthæus loquitur, Phariseum fuisse ex versu 54 manifestum est.

VERS. 56. — QUOD EST MANDATUM MAGNUM IN LEGE, id est, maximum omnium mandatorum, positivo pro superlativo posito ex Hebræorum idiomate, ut ex Marco, c. 12, 28, 29, apparet.

VERS. 57. — DILIGES DOMINUM DEUM TUUM. Marcus, c. 12, 29, plus ponit: *Audi, Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est*; quorum verborum solum initium Matthæus hic proposuit, quod apud Moysen utrumque

VERS. 56 et 57. — MAGNUM, positivum pro superlativo, quo Hebræi carent. CORDE TUO, in diversis anores non distracto, nec languido: quod his verbis

mandatum eodem loco sit eodemque referatur; primum enim est, ut unum tantum credamus Deum; deinde, ut eum ex toto corde diligamus, quia qui plures credit, amorem dividit, nec unum ex toto corde diligit; *Nemo enim duobus dominis servire potest*, sup. 6, 24.

EX TOTO CORDE TUO, ET IN TOTA ANIMA TUA. Sicut qui hæc nimis subtiliter meo judicio distinguit. Sunt omnia unum hoc videntur significare, ut Deum, quantum possumus, diligamus, et omnia quæ habemus illi impendamus, quod D. Augustinus, l. 1 de Doctrina christiana, c. 22, his verbis exposuit: *Cum ait: Totum corde, tota anima, tota mente, v. nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debet, et quasi locum dicit, ut vitæ re celi frui; sed quidquid aliud diligendum generis in animam, illuc respicitur, quod totius dilectionis impetus currit*. Denique quæ diversis verbis in Beate romonio, c. 6, 3, dicuntur, uno continentur verbo, quod Lucas, c. 10, 27, posuit: *Diliges Dominum Deum tuum et omnia veribus tuis*. Terret hæc exaggeratio Calvinum, et impossibilia hominibus Deum præcipere mentitur: *Ex hoc*, inquit, *compendio, apparet Deum in legis præceptis non respicere quid possint homines, sed quid debeant*; quod nescio utrum majore impietate in ignorantia dictum sit. Nam impietatis quidem summæ est dicere impossibilia nobis Deum præcepisse: quod tamen ferendum fortasse esset, si tantum præceptisset, ac non etiam ab his qui impossibilia non fecerunt, et gravissimas et sempiternas penas exegerit; quis enim hoc vel homo maxime impius dicere potuit, nisi Calvinus, qui omnes impietate homines superavit? Ignorantia verò fuit cæca non videre quomodo ipse sibi repugnaret, cum diceret neminem hoc præceptum servare posse. Quis enim sensus est: *Diliges Dominum tuum ex toto corde*, nisi ut Deum, quantum possumus, diligamus? Possimus ergo præceptum hoc servare, quia, quantum possumus, Deum diligere utique possumus: deinde concludens nos Dei præcepta servare non posse, quomodo intelligit? sine gratia Dei, an cum gratia? Si sine gratia, quid nobiscum dispnat? si cum gratia, non jam nobis, sed Deo facti injuriam, cuius gratia atque virtuti finites ponit. D. quidem Paulus, ad Philipp. 4, 15, omnia se posse dicit in eo qui se confortat, et David, Psalm. 17, 50: *In Deo*, inquit, *meo, transgrediar murum*. Sed de hæc questione copiosius alio dicentis loco.

VERS. 59. — DILIGES PROXIMUM TUUM SICUT TEIPSUM. Hæc duo maxima totius legis præcepta Christus esse dicit, cum distincta ab aliis præcepta non sint, sed ceterorum compendium. Nam cum præcepta in duobus tabulis scri. ta essent, in priori quæ ad Deum, in posteriori quæ ad proximum diligendum pertinebant, prioris tabula compendium erat: *Diliges Dominum et toto corde tuo*; posterioris verò: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*. Quomodo ergo, dicit aliquis, omnium mandatorum maximum Christus esse dicit, si distincta mandata non sunt? perinde enim videtur exprimitur, et in TOTA ANIMA TUA, ita ut nullus alius amor ei præferatur, vel æquetur.

esse, ac si diceret omnia mandata esse maxima. — Respondet nihil aliud Christum significare, quam omnia mandata hæc tendere, ut Deum diligamus ex toto corde, et proximum sicut nos ipsos, quemadmodum D. Paulus ad Romanos 15, 10, dixit: *Plenitudo legis est dilectio*, et sicut idem Christus concludit, versu 40: *In his duobus mandatis universa lex pendet, et propheta*. Quomodo autem intelligendum sit: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*, duabus ex rebus pendet; altera, ut sciamus quis dicatur proximus, altera, quid significet dictio illa, *sicut*. Quis proximus habendus sit Christus apud Lucam, 10, 50, integrè parabola explicavit omnem hominem proximum esse. Quid autem significet partem, *sicut*, scire non est dicere. Nam quidam materiam notare putant, quasi jubeamur omnia prodeum velle, quæ nobis velimus; alii qualitatem et modum; ut sensus sit eo modo, id est, propter Deum proximum nobis esse diligendum, quo ipsi nos diligere debemus; alii affectum, ut eo affectu contatque proximum diligamus, quo nos ipsos diligimus. Omnia arbitror sicut unà syllabâ comprehendendi. Nec enim dubito, quin Deus voluerit ut et proximo omnia quæ nobis optamus optaremus; et cum propter Deum, sicut nos ipsos, et eo affectu quo nos ipsos diligereamus; sed illud dubium est, quemadmodum alicubi D. Augustinus disputavit, quomodo proximo ea quæ nobis velimus velle jubeamur, cum sæpe ipsi nobis mala velimus, divitias, honores, voluptates, et quomodo cum sicut nos ipsos diligere, cum nos ipsos aut male aut prorsum oportet sæpe diligamus. — Respondet hoc tanquam certum statui, nos non nisi bona nobis velle debere, et non alter nos ipsos quam propter Deum amare esse, cum Deum ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus diligere jubeamur; quod si facimus, non possumus nos diligere aliter quam oportet; propterea jubeamur proximum eodem modo diligere. Objiciet aliquis etiam ex primo præcepto Deum ex toto corde diligendum consequi ut proximum, et summo affectu et propter Deum diligamus: quare opus non erat ut eum sicut nos ipsos diligere juberetur. — Facilis responsio, nihil naturaliter proximo quam nostri amorem nobis esse, et se quemque maxime amare; propterea hanc nobis diligendi proximi datam esse regulam, ut eum sicut nos ipsos diligereamus. Nam ejusdem doti atque theologo sententiam minime probò, qui putat hoc loco de charitatis dilectione non agi.

VERS. 40. — UNIVERSA LEX PENDET; hæc est totius Scripturæ summa: ad hæc duo referuntur lex et propheta: nam plenitudo legis est dilectio. *Proximum diliges sicut teipsum*, diliges volens tibi fieri injuriam, et volens ab aliis tibi bene fieri. Estque præceptum legis naturæ, quod à Christianis supernaturali modo observari debet; in charitate scilicet ad vitam æternam nobis à Christo promissam.

VERS. 42. — Quid vobis videtur de Christo? Occasionem his præbere voluit inquirendi an non ipse esset Christus. De Joanne id quaesivisti, quem sciebatis non esse filium David: de me quem tot miraculis charere videris, cui tam illustre testimonium perhibuit Joannes ipse, cur non id quaeritis?

VERS. 41. — CONGREGATIS AUTEM PHARISÆIS. Marcus, cap. 12, 56, scribit hæc questionem Christum proposuisse, dum in templo doceret; sed facilius est solutio in templo fuisse Phariseos congregatos. Marcus et Lucas non dicunt Christum Phariseos interrogasse; sed concionantem dixisse: *Quomodo dicunt scribe Christum filium esse David?* Sed, ut ait D. Augustinus, lib. 2 de Consensu evangelistarum, c. 74, hoc nihil interest. Nam Mattheus posuit et interrogationem et objectionem Christi: *Quid vobis*, inquit, *videtur de Christo? cujus filius est?* Dicunt ei: *David; aut illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum?* Alii verò duo evangelistæ non interrogationem, sed objectionem solum posuerunt, et quia non dixerant Christum Phariseos et scribas interrogasse, non dicunt: *Quomodo vos dicitis?* sed: *Quomodo dicunt Scribæ?* Quod autem dicit: *Quomodo dicunt scribæ*, cum id non scribæ, sed Scriptura diceret, c. 17, 10, declaravimus; dicebant enim scribæ ea dicere quæ in Scripturæ non omnino erant expressa, quia Scripturam interpretantes id dicere debeant.

VERS. 42. — DICUNT EI: DAVID. Quomodo Christus filius David vocaretur, diximus c. 14, 21.

VERS. 43. — QUOMODO ERGO DAVID IN SPIRITU; id est, cum Dei spiritu plenus esset, cum non sub, qui falli mentiri poterat, sed Dei spiritu qui nec falli nec mentiri poterat, loqueretur. Hebræis enim, qualis Psalm. 50, 25, et Psalm. 115, 2: *Ego stiti in excessu meo*.

VERS. 44. — DIXIT DOMINUS DOMINO SVO. Hæc testimonium in Commentariis in Psalmum 409 exposuit, et Judeorum cavillationes refutantur, quæ dicit potissimum sunt; altera, psalmum hunc non à Davide, sed aut à Melchisedech, ut recitat in ejus loci commentariis rabbi Abraham, aut ab Eliezer, servo Abraham, aut ab aliquo ex his qui tempore David Psalmos scribebant, fuisse compositum, ut putat Aben Ezra; altera, non de Christo, sed ante de Abrhama, ut communis hodie est Judeorum error, aut de Davide, ut Aben Ezra, et rabbi David existimant, aut de Ezechia Judæorum rege intelligendum, ut post Christi tempora Judæos exposuisse ex Justino, in Tryphone, et ex Tertulliano, libro 5 contra Marcionem discimus. Utraque, ut dixi, cavillatio multis illic argumentis refutatur, et ex hoc manifestè utraque coarguitur; nam si apud veteres Judæos Christi tempore, certum non fuisse, et hinc psalmum à Davide compositum, et de Christo intelligendum esse, facile alterutrum scribæ.

VERS. 45. — QUOMODO ERGO DAVID IN SPIRITU VOCAT TEIP DOMINUM DICENS, etc. Spiritu Dei afflatus: dicit Deus Christo filio suo: quem interdu Deum agnovit.

VERS. 44. — A DEXTERA MEIS; ad dexteram meam: ratione humanitatis divinitati conjuncte. Messiam non modo Davidis filium, sed etiam Dei Filium, atque aut Davidis Dominum, probat Christus, alium esse à Davide, patrem, D. um scilicet, à quo genitus est in splendibus sanctorum. Hinc Calvinus vivit in hunc locum: Fatetur quidem hie disertè, et ad verbum non exprimi divinitatem ejus essentiam, sed inferre promptum est Deum esse, qui supra omnes creaturas locatur.

et Pharisei, qui posterioribus Judeis nullò doctores erant, atque responderent. Nunc autem recentiores Judei patrum suorum silentio aperte condemnantur.

VERS. 45.—SI ERGO DAVID VOCAT EUM DOMINUM, QUOMODO FILIUS EUS EST? Loquitur Christus ex Phariseorum opinione, qui Christum purum hominem futurum

VERS. 46.—ET NEMO EX ADVERSARIIS: NEQUE AUSUS

CAPUT XXIII.

1. Tunc Jesus locutus est ad turbas, et ad discipulos suos,

2. Dicens: Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisei.

3. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite; secundum opera verò eorum nolite facere: dicit enim, et non faciunt.

4. Alligant enim onera gravia et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere.

5. Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias.

6. Amant autem primos recubitus in cenis, et primas cathedras in synagogis

7. Et salutationes in foro, et vocari ab hominibus, Rabbi.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester qui in cælis est.

10. Nec vocemini magistri, quia magister vester unus est, Christus.

11. Qui maior est vestrum, erit minister vester.

12. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: et qui se humiliaverit, exaltabitur.

13. Væ autem vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines: vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

14. Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium.

15. Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ: quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum, et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplò quàm vos.

16. Væ vobis, duces cæci, qui dicitis: Quicumque iuraverit per templum, nihil est: qui autem iuraverit in auro templi, debet.

17. Sulti et cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum quod sanctificat aurum?

18. Et quicumque iuraverit in altari, nihil est: quicumque autem iuraverit in dono quod est super illud, debet.

19. Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare quod sanctificat donum?

20. Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, et in omnibus quæ super illud sunt.

existimabant, eam Scriptura non solum hominem, sed etiam Deum futurum prædicere. Non ergo concludit Christi argumentum, non esse filium David, sed esse plusquam filium David, id est, filium Dei ac verum Deum, idèque Davidem Dominum ipsum appellare.

EST QUISQAM, ILLORUM, INTERROGARE, ut solebant, ad illum sapientiam explorandam.

CHAPITRE XXIII.

1. Alors Jésus s'adressa au peuple et à ses disciples,

2. Disant: Les scribes et les Pharisiens sont assis sur la chaire de Moïse.

3. Observez donc, et faites ce qu'ils vous disent; mais ne faites pas ce qu'ils font, car, ce qu'ils disent, ils ne le font pas.

4. Ils lient des fardeaux pesants, et qu'on ne saurait porter; et ils les mettent sur les épaules des hommes: et ils ne veulent pas les renouer du bout des doigts.

5. Ils font toutes leurs actions, afin d'être vus des hommes; c'est pourquoi ils affectent de porter des phylactères plus larges que les autres, et d'avoir des franges plus longues.

6. Ils aiment les premières places dans les festins, et les premières chaires dans les synagogues;

7. A être salués dans les places publiques, et à être appelés Rabbi par les hommes.

8. Mais pour vous, ne vous faites point appeler Rabbi; car vous n'avez qu'un seul Maître, et vous êtes tous frères.

9. N'appellez aussi personne sur la terre votre père, parce que vous n'avez qu'un Père qui est dans les cieux.

10. Et n'affectez point d'être appelés maîtres, parce que vous n'avez qu'un maître, qui est le Christ.

11. Celui qui est le plus grand parmi vous, sera le serviteur des autres.

12. Car quiconque s'élève, sera abaissé; et quiconque s'abaissera, sera élevé.

13. Mais malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui fermez aux hommes le royaume des cieux; car vous n'y entrez point vous-mêmes, et vous vous opposez encore à ceux qui désirent y entrer.

14. Malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui, sous prétexte de vos longues prières, dévorez les maisons des veuves; c'est pour cela que vous recevrez une condamnation plus rigoureuse.

15. Malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui parcourez la mer et la terre pour faire un prosélyte: et après qu'il l'est devenu, vous le rendez digne de l'enfer deux fois plus que vous.

16. Malheur à vous, conducteurs aveugles, qui dites: Si un homme jure par le temple, cela n'est rien; mais s'il jure par l'or du temple, il est engagé.

17. Insensés et aveugles que vous êtes! lequel doit-on plus estimer, de l'or, ou du temple qui sanctifie l'or?

18. Et si quelqu'un jure par l'autel, cela n'est rien; mais s'il jure par le don qui est sur l'autel, il est engagé.

19. Aveugles que vous êtes! lequel doit-on plus estimer, du don ou de l'autel qui sanctifie le don?

20. Celui donc qui jure par l'autel, jure par l'autel, et par tout ce qui est dessus.

21. Et quicumque iuraverit in templo, jurat in illo, et in eo qui habitat in ipso.

22. Et qui iurat in cælo, jurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum.

23. Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem: hæc oportuit facere, et illa non omittere.

24. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25. Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ: quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis, intus autem pleni estis rapinâ et immunditiâ.

26. Phariseæ cæce, munda prius quod intus est calicis et paropsidis, ut fiat id quod deforis est, mundum.

27. Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitiâ.

28. Sic et vos à foris quidem pareris hominibus justis, intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate.

29. Væ vobis, scribæ et Pharisei hypocritæ, qui edificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta iustorum.

30. Et dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt.

32. Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33. Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ?

34. Idèe ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas: et ex illis occidetis, et crucifigietis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitate:

35. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiz, quem occidistis inter templum et altare.

36. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

37. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluiti?

38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39. Dico enim vobis: Non me videbitis amodò, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

21. Et celui qui jure par le temple, jure par le temple, et par celui qui y habite.

22. Et celui qui jure par le ciel, jure par le trône de Dieu, et par celui qui y est assis.

23. Malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui payez la dime de la menthe, de l'anet et du cumin, pendant que vous négligez ce qu'il y a de plus important dans la loi, la justice, la miséricorde et la foi. Ce sont là les choses qu'il fallait pratiquer, sans néanmoins omettre les autres.

24. Guides aveugles, qui coulez le moucheron et qui avalez le chameau.

25. Malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui nettoyez le dehors de la coupe et du plat, pendant que le dedans est plein de ravine et d'impureté.

26. Pharisien aveugle, nettoie premièrement le dedans de la coupe et du plat, afin que le dehors soit net aussi:

27. Malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui êtes semblables à des sépulcres blanchis, qui au dehors paraissent beaux aux yeux des hommes, mais qui au dedans sont pleins d'ossements de morts et de toute sorte de pourriture.

28. Ainsi au dehors vous paraissez justes aux yeux des hommes, mais au dedans vous êtes pleins d'hypocrisie et d'iniquité.

29. Malheur à vous, scribes et Phariséens hypocrites, qui bâtissez des tombeaux aux prophètes, qui ornerez les monuments des justes,

30. Et qui dites: Si nous eussions été du temps de nos pères, nous ne nous fussions pas joints avec eux pour répandre le sang des prophètes.

31. Ainsi vous vous rendez témoignage à vous-mêmes, que vous êtes les enfants de ceux qui ont tué les prophètes.

32. Achevez donc aussi de combler la mesure de vos pères.

33. Serpents, race de vipères, comment éviterez-vous d'être condamnés au feu de l'enfer?

34. C'est pourquoi je vais vous envoyer des prophètes, des sages, et des scribes; vous tuerez les uns, vous crucifierez les autres, vous en fouetterez d'autres dans vos synagogues, et vous les persécuterez de ville en ville:

35. Afin que tout le sang innocent qui a été répandu sur la terre retombe sur vous, depuis le sang d'Abel le juste, jusqu'au sang de Zacharie, fils de Barachie, que vous avez tué entre le temple et l'autel.

36. Je vous le dis en vérité, tout cela viendra fondre sur cette génération.

37. Jérusalem, Jérusalem, qui tués les prophètes, et qui lapides ceux qui sont envoyés vers toi, combien de fois ai-je voulu rassembler les enfants, comme une poule rassemble ses petits sous ses ailes; et tu ne l'as pas voulu!

38. Voilà le temps où votre demeure sera déserte.

39. Car je vous dis, vous ne me verrez plus jusqu'à ce que vous disiez: Béni soit celui qui vient au nom du Seigneur.

COMMENTARIA.

VERS. 1.—Tunc. Cùm videret scribas, et Phariseos corrigi non posse, ut Chrysostomus, auctor imperfecti, et Euthymius annotarunt.

LOCUTUS EST AD TURBAS, ET AD DISCIPULOS SUOS. Vero simile est Christum ea, quæ sequuntur, non

S. S. XXI.

omnibus discipulis suis, sed iis, qui minis familiares et instructi erant, proposuisse. Nam apostolos et eos qui ipsum semper comitabantur, non opus erat admonere, ut Origenes, tractatu in Mattheum 24, indicavit; quin etiam D. August., serm. de Verbis Domini 49,

(Trente-deux.)